

S.M./R.12

FULL MENORQUÍ

Suplement de EL IRIS

NÚM. 6

Ciudadella 16 de Juny de 1934

ANY I

Históricas

Colectas para el Santo Cristo de Ciudadela

En toda Menorca, hubo, en la *pagesia* y en los pueblos, quienes contribuyeron, con su óbolo, a la construcción de la esbelta y bien tallada iglesita, de estilo barroco, que está dedicada al Santo Cristo, y ocupa uno de los sitios más céntricos de Ciudadela. Al ofrecerse al gremio de cardadores, en 9 de febrero de 1662, su *sobreposat*, Pedro Su reda, maestro cardador, para encargarse él solo de llevar a cabo la construcción de dicho templo, a contar del pago de las veinte primeras docenas de redonas que acaban de ser extraídas de la cantera por los Mullans, exigió, para ello, la otorgación de varias autorizaciones, siendo dos de ellas, la de poder disponer libremente del queso, trigo y corderos que se recaudaran en todos los términos para la Obrería del Santo Cristo, y la de poder él coleccionar, por doquiera, a nombre de la misma. Las cuentas de ingresos y pagos han desaparecido, pero consta que en mayo de 1667 quedó terminada la airosa iglesita, que tiene crucero con cúpula y linterna, dos capillas y coro sobre la puerta principal.

Cinco años más tarde, todavía se cuestaban limosnas para el Santo Cristo en los varios términos municipales de la isla, como lo manifiesta un fragmento de un libro de cuentas de la Obrería citada, escrito en dialecto menorquín, que se conserva en el Archivo de la Curia eclesiástica, y contiene los datos que siguen:

Gastos per a fer, per fora terme, la almoyna del St. Cristo, l'any 1672:

Primo, a mestre Francesch Seguí, per lo lloguer de 16 días de un burro, per la capta del formatge, a raó de 2 sous y 6 dinés cada día, dos lliures, dich 2 ll. 0 s. 0 d. (6 66)

Mes, per lo treball de 16 días, per a fer la capta del formatge, a raó de 5 sous y 8 dinés cada día, val quatre lliuras, deu sous y vuit dinés, dich 4 ll. 10 s. 8 d. (15 11)

Mes, per un home que vaix llogar per a mostrarme 5 días, las possessions del terme de Mercadal y Ferrerías, a raó de 4 sous cada día, val una lliura, dich 1 ll. 0 s. 0 d. (3 33)

Mes, per 4 días de un home qui em mostrá las possessions del terme de Alayor, a raó de 4 sous cada día, val 16 sous, dich 0 ll. 16 s. 0 d. (2 66)

Mes, per un home que lloguí per a un día que acaptí el terme de Mahó, quatre sous, dich 0 ll. 4 s. 0 d. (0 66)

Mes, per 8 días de lloguer de un burro de mestre Francesch Seguí y altres 8 de un burro de mestre Llorens Sintas, per a fer la capta del blat, a raó de 2 sous y 10 dines cada día, val dos lliuras, sinch sous y quatre dinés, dich 2 ll. 5 s. 4 d. (7 56)

Mes, per lo treball de 16 días, per a fer la capta del blat, a raó de 5 sous y 8 dinés cada día, val quatre lliuras, deu sous y vuit dinés, dich 4 ll. 10 s. 8 d. (15 11)

Mes, per 3 raimes de paper, a raó de 3 lliuras y 10 sous cada raima, val deu lliuras y deu sous, dich 10 ll. 10 s. 0 d. (35 00)

Mes, per nolits de dit paper. 0 ll. 11 s. 4 d. (1 89)

Suman dits gastos 26 ll. 8 s. 0 d. (ptas. 88 00)

Entrades del glorios St. Cristo, de les almoynes de blat, formatge, lli y sobresades se han aplegadas per les parts foranes:

Primo, se han trobades quatre quarteras y tres barcellas de blat, que a la afereció valen nou lliuras, tretsas sous y sis dines, dich 9 ll. 13 s. 6 d. (32 24)

Mes, un quintar y sinch lliuras de formatge, valen sinch lliuras y sinch sous, dich 5 ll. 5 s. 0 d. (17 50)

Mes, sobresades y lli, nou lliuras y deu dinés, dich 9 ll. 0 s. 10 d. (30 13)

23 ll. 19 s. 4 d. (ptas. 79 87)

Mes, tinch en dinés contants 2 ll. 2 s. 6 d.

26 ll. 1 s. 10 d.

RAFAEL BOSCH FERRER, Pbro.

Els Gremis de Ciutadella

El perquè i origen dels Gremis

Al voler cercar el perquè de l'existència dels Gremis, no podem menys de recordar aquelles paraules de Lleó XIII: «L'expèriencia de la curtedat de les pròpies forces, mou l'home i l'impel·leix a ajuntar a les pròpies les dels altres». Per açò és que l'origen de les associacions professionals se perd en la nit tenebrosa dels sigles, i les seues primeres dates se barregen amb les primeres pàgines de la història. L'home necessita de l'home per viure, ja que és naturalment social, i el treballador necessita del treballador per desenvolupar profitosament el seu treball.

Roma, va conèixer les associacions obreres des del seu mateix origen i, si hem de creure Plutarc, en temps de Numa se van fundar ja col·legis d'artesans (*collegia opificum*): «Aquest príncep—diu—va classificar els obrers per cossos d'oficis, reunint-los en col·legis» Vuit eren en aquells temps els col·legis d'artesans: fusters, gerrers, curtadors, sabaters, tintorers, calderers, platers i músics, als que molt prest se va afegir un novè que comprenia les professions indeterminades. Aquests col·legis gaudien de personalitat moral o jurídica, i tenien per tant dret a posseir béns i administrar-los així com de pactar lliurement i donar-se a si mateixos lleis o reglaments, amb força obligatòria.

Però a mesura que va pendre força el poder de Roma, la van perdre els col·legis d'artesans. L'esclavitud va pendre grans proporcions i els esclaus eren els que exercien tots els oficis quedant substituït el treball lliure pel treball servil. Van caure pel seu propi pes aquelles associacions, convertint-se en centres polítics al perdre el seu caràcter professional i a tal punt van arribar les coses que el Senat se va veure obligat a prohibir-les.

Des de Roma van passar a altres nacions d'Europa, essent Espanya una de les darreres en què se van desenvolupar a causa de les moltes vicissituds per què va passar la nostra Pàtria. Va ésser l'Església la que les va propagar i sostenir en tot temps, puix al combatre l'esclavitud, defensava els treballadors amb totes les armes que tenia al seu alcanç, i és cosa sabuda que són les associacions obreres armes poderoses per impedir els abusos de què tantes vegades han estat objecte els treballadors.

¿Quan van arribar a Menorca aquestes associacions i quin era el seu funcionament? Ho veurem un altre dia.

J. BOSCH, Pere.

Nota: Hem rebut dos documents referents als gremis de picapedrers i sabaters. Moltes gràcies.

Secció literària

LO TALAIOT

Altiu, ferreny, granític, formidable,
s'alça sobre el coster, com venerable
vident, guaitant los temps pervenidors:
voltat pel bosc de mates i d'alzines,
n'alça sobre ell ses pedres gegantines,
vell etern, coronant-se de verdors.

N'és més vell que eixes aspres dures soques
qui revinclen ses rels entre les roques
i han vist passar dels anys los centenars;
vell com és, presencià el ferest estrago
de les guerres de Roma i de Cartago
qui enrogiren les ones d'estes mars.

N'era vell quan alçaven en Atenès
les columnes grandioses i serenes
del magnífic esplèndid Partenon,
i vigilava ja los mars hespèrics
quan los creuaven amb alens homèrics
los navegants de Tiro i de Sidon.

N'ha vist finir ja quatre mil lenaris,
sota sos peus podrir-se los ossaris
de cent generacions, races i gents,
i ha vist caure en la pols altes grandees
i passar com flamades ses empreses
ses glòries, son poder, sos monuments.

El llamp ha llenegat sobre sa testa,
n'ha resistit impàvid la tempesta
i dels sigles l'alè devastador,
i fort en sa vellesa viurà encara
més que els gegants que la saviesa d'ara
d'acer i marbre deixa als venidors.

Ell presencià los druídics sacrificis,
ell los ídols mirà de los fenícis
i oí els càntics sagrats a lo gran Déu,
i vegé els ídols caure en el ossari
quan el foc de l'Amor, des del Calvari
n'escampava pel món la dolça creu.

Vell talaiot, qui de tan alt domines,
¿què hi veuen eixes pedres gegantines

que coronen ton front, en l'infinit?
Vident etern qui beus les alenades
del cel i de la llum i les boirades,
parla-li del pervindre a l'esperit!

¡Parla'm o noble vell! conta'm la història
de les gents qui t'alçaren a sa glòria,
de ses lleis, son llenguatge i sos amors;
desclou el llibre ignot de tes entranyes
i deixa que jo llixca les estranyes
gestes de ja oblidades aviors!

Eterna deixa de l'humà llinatge,
parla'm al cor, en ton sagrat llenguatge
sens paraules, ni mots, jamai sentit,
eix llenguatge que enlaira nostra pensa
ampl l'esperit d'una claror immensa
i ens fa mirar amunt vers l'infinit!

Baix tos ciclòpics murs apar que alena
l'esperit, l'aura heròica i serena
de la infantesa del llinatge humà,
i afonda del passat, nostra mirada,
dins la foscor sublim, mai revelada,
i el misteri sagrat de l'endemà.

¡Salut, noble guerrer! Ta fortalesa
ha vençut de los temps, i ta grandesa
no minva, ni s'enruna ni decau.
¡Infundeix en mon cor ta força augusta
per a lluitar com tu amb la sort adusta
amb la fermesa heròica de la pau!

ANGEL RUIZ I PABLO.

(De l'obra «Poesies»)

De re folklòrica

La festa de S. Joan en la paremiologia

El poble, millor dit, la pagesia, té format un especial i característic calendari amb les seves dites, digne de curiós estudi. No assenyala dies, ni setmanes, ni mesos, però sí les festes religioses i catòliques, prova i manifestació popular que la fe ha tingut sempre fondes arrels en el cor del poble, en especial dels pagesos, i que per desgràcia les teories i doctrines modernes volen arrabassar violentament, sense tenir en compte que a l'arrabassar de la gent senzilla la nostra fe, arrabassen un dels més forts i potents puntals en què descansa la felicitat, tranquil·litat i pau dels pobles, ciutats i nacions, i una de les més riques mines de ciència popular.

D'aquest calendari de dites, una de les festes populars que més hi figuren, és la festa de Sant Joan Baptista. Els refranys que segueixen nos donaran prova d'aquesta afirmació.

Sembraràs quan voldràs—i per S. Joan segaràs.

Tant si sembres primerenc com tardà,—entre S. Joan i S. Pere hauràs d'arreglar.

Si vols tenir pa—per S. Joan has de segar.

Per S. Joan ses garbes al camp,—per S. Pere ses garbes a s'era

Tots es refereixen als treballs i feines d'aquesta època de juny, en què cau la festa de S. Joan.

Per S. Joan,—tot se fa gran.—Indica que les herbes i arbres se vesteixen i creixen.

Per S. Joan— a sa platja gran.—Se diu per la calor que sol fer, i perquè molta solen començar a pendre banys. Equival a la dita catalana: «Per S. Joan el riu demana carn».

De S. Joan a Nadal,—mig any cabal.—Se refereix al temps que hi ha entre la festa de S. Joan i Nadal, en desembre.

De Joans, Peres i ases n'hi ha per totes ses cases.—Els noms de Joan i Pere abunden, així com el de beneïtets que també solen abundar. Se sol aplicar quan algú fa qualque ximplesa. En Catalunya canvien el nom i diuen: «De Joseps, Peres y ases...»

Fabiol i cavalls de S. Joan—ses sedes te curaran.

De S. Joan, els cavalls, fabiol i arena,—curen sedes de tota mena.—Refrany purament menorquí, ja que està fonamentat en les típiques festes populars de Ciutadella. En català l'equivalent és: «Qui els penellons guarir-se vol,—unte'ls amb saliva de juliol.»

Amics i benvolguts llegidors: estimem i conservem en el cor i en les nostres pràctiques les tradicionals festes tan religioses com cíviques, ja que elles són font i han estat sempre vena abundant de ciència popular, com ho demostren les esmentades dites que se refereixen a la religiosa festa de S. Joan Baptista.

JOAN ROSSELLÓ, *Pvre.*

En aquest nombre, començam ha publicar la *col·lecció de goigs* que es canten a Menorca, tant si en són privatis com no, la qual creim que serà ben rebuda pels nostres llegidors. Els de St. Joan Baptista, que avui publicam, es canten després de Completes, a l'ermita rural de St. Joan, de Mahó, la vigília de la festa d'aquest Sant.

Cobles del gloriós Sant Joan Baptista

*Nunci de Déu enviat,
Profeta del Poderós,
Sant Joan assistiu-nos,
siau nostron Advocat.*

Formen nous cants, nous concerte,
celebrem amb alegria
la festa d'aquest sant dia
qui omplí de goig l'univers:
i vós, mirau amb bondat
els qui vénen a honrar-vos.

*Sant Joan assistiu-nos,
siau nostron Advocat.*

Vés sou l'Angel que el Senyor
prometé per Malaquias,
i del vertader Messias
il.lustre i sant Precursor;
en tot quant haveu obrat
sou estat prodigiós.

*Sant Joan assistiu-nos,
siau nostron Advocat.*

La vostra concepció
fouc tota miraculosa;
la vida tan portentosa,
que causa admiració:
en tot temps s'ha demostrat
la mà del Senyor en vós.

*Sant Joan assistiu-nos,
siau nostron Advocat.*

En el ventre descansant,
per un influx de Maria
amb el do de profecia
reberu l'Esperit Sant:
quedant ja santificat,
i ple d'un zel fervorós.

*Sant Joan assistiu-nos,
siau nostron Advocat.*

Foreu vós tan singular,
que el mateix Cristó declara
no haver sortit d'una mare
altre qui us púguia igualar;
amb raó, doncs, és estat
el vostre nom gloriós.

*Sant Joan assistiu-nos,
siau nostron Advocat.*

La Iglési, honra únicament
aquels cuia mort fouc santa,
però en vós celebra i canta,
vostro mateix naixement:
de gràcies fóreu dotat
d'un modo el més abundós.

*Sant Joan assistiu-nos,
siau nostron Advocat.*

Es d'aquest tan gran favor
que celebren la memòria;
a fi que des de la glòria
nos siau intercessor,
regint nostra ceguedat
en aquest món tenebrós.

*Sant Joan assistiu-nos,
siau nostron Advocat.*

Teniu, doncs, compassió
d'un poble qui vos venera,
i humilment postrat espera
la vostra protecció:
per això està congregat,
per això recorre a vós.

*Sant Joan assistiu-nos,
siau nostron Advocat.*

*Puis antes que fóssieu nat
foreu vós ja tant ditxós:*

*Sant Joan assistiu-nos,
siau nostron Advocat.*

Un libro sobre Menorca

FULL MENORQUÍ recoge con sumo interés todo lo que a Menorca se refiere. Y aplaude entusiasta cuantas iniciativas se lancen para darla a conocer geográfica o históricamente.

Sabemos de muy buena fuente que el erudito historiógrafo menorquín Rdo. D. Rafael Bosch, Pbro., tiene terminada una obra interesantísima sobre un hecho histórico de los más sobresalientes en los fastos menorquines. Según los informes recibidos se la quiere publicar contando de antemano con los suscriptores suficientes para cubrir los gastos de la edición.

Nosotros que desde que publicamos FULL MENORQUÍ hemos considerado la firma del modesto, cuanto ilustrado sacerdote ciudadelano, como uno de los valores más preciados, que poseemos, queremos apoyar con todo nuestro entusiasmo la publicación de dicha obra del Sr. Bosch.

Todos conocen su autoridad indiscutible en historia menorquina. Pero acaso to los ignoren que hace más de veinte años que realiza estudios sobre la obra en cuestión, que rectifica en ella, errores históricos tenidos hasta ahora como dogmas. Y lo que no hemos de querer los ciudadelanos y menorquines es que, cuando nuestro mejor historiador se decide a publicar el fruto de largas investigaciones, fracase en su primer intento. Todos los que amen nuestras glorias y quieran que no se malogren los trabajos del Rdo. señor Bosch, cuya vida, en tantos aspectos benemérita, ha sido durante tan largas horas destinada a investigaciones históricas personales, han de apresurarse, a suscribirse a la obra de referencia.